

MARIA POTOCZNA

Szanse i zagrożenia wynikające z zastosowania mediów we wczesnej edukacji dziecka

Chances and Threats Resulting About Using Media in Early Childhood Education

Magister, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej, Polska

Streszczenie

W XXI w. media stanowią nieodłączny element wielu dziedzin życia, towarzysząc człowiekowi w codziennych czynnościach. Również w edukacji zajmują one szczególne miejsce jako innowacyjne i atrakcyjne środki dydaktyczne. Wykorzystanie mediów we wczesnej edukacji dziecka daje nauczycielowi możliwość wspomagania procesu kształcenia, a także pozwala kształtować prawidłowe postawy wobec mediów i nowych technologii. Jednak nieprawidłowe ich zastosowanie może wyrządzić młodemu uczniowi wiele szkód zaburzających jego prawidłowy rozwój. Problem podjęty w niniejszym artykule dotyczy szans oraz zagrożeń, jakie wynikają z zastosowania mediów we wczesnej edukacji dziecka, uwzględniając istotną rolę nauczyciela jako kierującego procesem kształcenia.

Słowa kluczowe: media, nowe media, internet, komputer, dziecko, edukacja, edukacja wczesnoszkolna

Abstract

In the XXI century the media constitute involved element many part of life and they accompany men in daily activities. In educations the media have special place like innovative and attractive teaching aids. Media usage in early childhood education gives teacher many opportunities to bring education on and structure the mind of young people about media and new technology. However when we use media in wrong way it could be dangerous for growth of young children. The main problem in article take about chances and threats resulting about using media in early childhood education included important part teacher who directs the education process.

Keywords: media, new media, Internet, computer, child, education, early childhood education

Media stały się nieodłącznym elementem w życiu współczesnego człowieka. Ich powszechność, a także szybki rozwój spowodowały, że głęboko wniknęły w różne dziedziny życia społecznego. Dostępne zarówno dla dorosłych, jak

i najmłodszych, pełnią nie tylko rolę informacyjną, mają również ogromny wpływ na kształtowanie obrazu społeczeństwa, stały się podstawową formą komunikowania, przeniknęły do życia rodzinnego, warunkując jakość i sposób organizowania czasu, a przede wszystkim media takie jak internet stanowią nieograniczone źródło wiedzy o świecie.

Obecnie w edukacji media odgrywają znaczącą rolę, pojawiając się już na etapie wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Dzisiejsza refleksja nad wykorzystywaniem mediów w toku kształcenia najmłodszych uczniów skupia się wokół pracy z komputerem, korzystania podczas zajęć lekcyjnych z zasobów internetu oraz stosowania edukacyjnych programów czy prezentacji multimedialnych. Wykorzystanie nowinek technologicznych przy realizacji treści edukacyjnych budzi wśród nauczycieli wiele pytań dotyczących istoty oraz walorów zastosowania mediów i multimediów. Równie istotne jest pytanie o ewentualne zagrożenia wynikające z niewłaściwego ich wykorzystania. W niniejszym artykule podjęto refleksję nad obecnością mediów we wczesnej edukacji dziecka, uwzględniając szczególnie nowe media oraz multimedia jako najbardziej nowoczesne narzędzie dydaktyczne. Celem artykułu jest wskazanie walorów oraz zagrożeń wynikających z zastosowania mediów w procesie kształcenia.

W Rozporządzeniu (2014) określone zostały warunki oraz kryteria zastosowania mediów w edukacji dziecka. Przede wszystkim obowiązkiem szkoły jest „przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów”. W dalszej części Rozporządzenia przed szkołą stawiane są zadania polegające na „dbałości o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich”. Zatem media i multimedia w edukacji wczesnoszkolnej z jednej strony traktowane są jako środki dydaktyczne, natomiast z drugiej strony są włączone w treści edukacyjne w zakresie zajęć komputerowych.

Wykazując znaczącą rolę mediów, a zwłaszcza multimediów, w edukacji, istotne jest wyszczególnienie i zwrócenie uwagi na możliwości, jakie daje wykorzystanie nowych mediów już na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Przede wszystkim multimedia stały się niezwykle atrakcyjnym narzędziem edukacji, których atrakcyjność wynika z tego, iż posiadają one „dualną naturę”. Z jednej strony uważane są za najważniejszy środek dydaktyczny, z drugiej natomiast zawierają elementy związane z rozrywką i zabawą. Powstał nawet nowy termin – „*edutainment*” – określający oprogramowanie łączące elementy edukacyjne (*education*) oraz zabawowe (*entertainment*) w taki sposób, że każdy z nich od-

grywa znaczącą rolę” (Basaj i in., 2009, s. 36). A zatem media są przede wszystkim atrakcyjną formą nauczania, podczas której uczeń poprzez zabawę i wykorzystywanie dostępnych programów i gier multimedialnych może zdobywać wiedzę o otaczającym go świecie.

Kolejnym istotnym argumentem przemawiającym za wykorzystaniem mediów w edukacji małego dziecka jest możliwość wielozmysłowego poznawania rzeczywistości. Stosując różnorodne media w procesie edukacji, nauczyciel wykorzystuje: środki czynnościowe, czyli różnego rodzaju przedmioty i modele, materiały słowne, obrazy i formy graficzne, materiały wizualne i audiowizualne. Integracja różnych technik wpływa korzystnie na proces uczenia się, zapamiętywania, a w końcowym efekcie na sposób odtwarzania poznanych treści (Bednarek, 2006, s. 86).

Istotę nauczania wielozmysłowego wskazał w latach 50. XX w. Dale, tworząc tzw. stożek uczenia się, który prezentuje efektywność zapamiętywania informacji w zależności od formy przekazu (Juszczuk-Rygałło, 2013, s. 83–84):

- „jedną dziesiątą informacji zapamiętujemy podczas czytania,
- dwie dziesiąte informacji usłyszanej,
- trzy dziesiąte informacji, która była obejrzana,
- siedem dziesiątych informacji, które były przekazane audiowizualnie,
- osiem dziesiątych tego, co było opowiedziane,
- dziewięć dziesiątych tego, co zostało osobiście zrobione”.

Najbardziej efektywną formą nauczania, jak wskazuje „stożek uczenia się” Dale’a, a także jedna z zasad kształcenia dotycząca świadomego i aktywnego uczestnictwa, jest uczenie poprzez aktywne działanie. Stąd ważne jest na etapie edukacji wczesnoszkolnej, aby uczeń jako podmiot edukacji został zaangażowany w proces nauczania i uczenia się oraz brał w nim aktywny udział. Wykorzystanie różnych form mediów i multimediów staje się nie tylko atrakcyjne dla ucznia, ale także motywuje go do aktywnej pracy. Jest to szczególnie widoczne podczas zajęć komputerowych, gdzie uczeń jest bezpośrednim uczestnikiem procesu kształcenia, sam kieruje swoim działaniem, natomiast nauczyciel pełni wyłączanie rolę wspierającą i prowadzącą to działanie (Juszczuk-Rygałło, 2013, s. 84).

Wyżej wymienione tezy pozwalają dostrzec potencjał mediów i możliwości, jakie daje ich wykorzystanie w edukacji dziecka. Oprócz tego, że są atrakcyjną i ciekawą dla ucznia formą przekazu wiadomości, pozwalają mu na wielozmysłowe poznawanie nowych treści oraz przyczyniają się do pobudzania jego motywacji i aktywności podczas zajęć. Istnieje wiele innych koncepcji prezentujących walory zastosowania mediów w procesie kształcenia.

Hassa (1998, s. 890) wyodrębniła najistotniejsze funkcje multimediów stosowanych jako środków dydaktycznych:

- „aktywizująco-motywująca, jeśli wyzwala wszechstronną aktywność uczniów i pobudza ich zainteresowania,

- poznawczo-twórcza, jeśli służy jako źródło wiedzy, tym bardziej cenne, o ile uczeń korzysta z niego, rozwiązując napotymane sytuacje problemowe,
- ćwiczeniowa, jeśli zadania wykonywane samodzielnie przez uczniów służą utrwalaniu wcześniej poznanych wiadomości i umiejętności,
- kontrolna, jeśli podczas pracy z komputerem uczniowie poddawani są kontroli (także samokontroli) bieżącej i końcowej w celu niedopuszczenia do powstawania zaległości i błędów,
- wychowawcza, jeśli stwarza dobre warunki oddziaływania na osobowość uczniów,
- terapeutyczna, jeśli umożliwia usuwanie zaburzeń rozwojowych”.

Przeglądając koncepcje wielu autorów, najistotniejszym argumentem, który wskazuje na walory zastosowania mediów w edukacji, jest ich integralność. Integracja ta opiera się na łączeniu różnych form przekazu, które wzajemnie się przenikają i uzupełniają.

Elektronika wkroczyła intensywnie w życie dziecka, we wszystkie niemal jego dziedziny. Dziecko, podobnie jak człowiek dorosły, zostało wmontowane w świat techniki i jest ciągle poddawane jego wpływowi (Ilnicka, 2006).

Refleksja nad zastosowaniem mediów we wczesnej edukacji dziecka oprócz pytań dotyczących pozytywnych jej aspektów nasuwa również te związane z zagrożeniami, jakie media mogą wносить w proces kształcenia i wychowania.

Obecnie podejmuje się wiele dyskusji dotyczących negatywnego oddziaływania mediów na życie i rozwój dziecka. Szczególnie dotyczy to poświęcania zbyt długiego czasu wolnego na korzystanie z komputera lub przebywanie w sieci. Niekontrolowanie tych dwóch zjawisk przynosi wiele negatywnych konsekwencji w zachowaniu i postępowaniu dzieci (Wallace, 2005, s. 225).

Problemy związane z nieprawidłowym wykorzystaniem mediów, a zwłaszcza komputera i internetu, mogą mieć destrukcyjny wpływ na życie i rozwój dziecka. Według Izdebskiej (2005, s. 106) negatywne zmiany dotyczą m.in. zdrowia dziecka, jego osobowości, kontaktów interpersonalnych, organizacji dnia.

Wśród najistotniejszych zagrożeń związanych z niewłaściwym wykorzystaniem mediów znajdują się problemy zdrowotne. Do najczęstszych dolegliwości dotyczących dzieci w wieku wczesnoszkolnym zalicza się: skrzywienia kręgosłupa, wady postawy, wady narządów wzroku, osłabienie kondycji fizycznej. Jako kolejny niebezpieczny aspekt mediów Izdebska (2005, s. 109) wymienia „bezkrytyczny odbiór treści, różnorodnych informacji zniekształcających obraz świata, w którym rozwija się dziecko. Świat przekazywany przez media staje się bardziej realny niż rzeczywistość. Świat według mediów dla dziecka staje się punktem odniesienia dla rozumienia, interpretacji rzeczywistości i samego siebie, własnego postępowania. Tworzy się w ten sposób specyficzna świadomość medialna wyznaczająca określony stosunek poznawczy i emocjonalny dziecka do świata, prowadząca do relatywizmu moralnego, co w konsekwencji wywołuje

bierną postawę”. Równie niepokojącym zjawiskiem jest budowanie przez media biernej postawy intelektualnej przejawiającej się w ograniczeniu samodzielnego myślenia przez dziecko czy też braku podejmowania prób rozumienia i interpretacji przekazywanych treści. Szczególnie niebezpiecznym oddziaływaniem mediów na dziecko jest problem dotyczący zubożenia słownictwa. Na skutek nieprawidłowego i zbyt częstego korzystania z mediów może posiadać ono duże problemy w prawidłowym budowaniu zdań czy tworzeniem rozbudowanych wypowiedzi. Naśladując język pojawiający się w mediach, dziecko stosuje skrócone formy wypowiedzi, nie uwzględniając przy tym zasad gramatycznych czy logicznego toku wypowiedzi. Kolejnym poważnym zagrożeniem jest destrukcyjny wpływ mediów na sferę emocjonalną i behawioralną spowodowany oglądaniem obrazów przepełnionych różnego rodzaju przemocą i agresją. Systematyczny kontakt dziecka z takimi scenami wywołuje uczucia, które w efekcie prowadzą do powstawania długotrwałych stanów, takich jak: stany lękowe, niepokój, rozdrażnienie czy zmęczenie (Izdebska, 2005, s. 109–110).

Tanaś (1993, s. 127–128) dokonał klasyfikacji zagrożeń dydaktycznych i psychologicznych związanych z powszechnym korzystaniem z mediów przez dzieci, wśród nich wyróżniając następujące niebezpieczeństwa:

- zaburzenia funkcji poznawczych prowadzące do niemożności kontynuowania nauki (zaburzenia percepcji, ograniczenie logicznego myślenia, poczucie zagubienia, natrętne myśli),
- ucieczka od świata realnego do świata wirtualnego, który daje złudne poczucie siły i przynależności,
- specyficzne formy patologii społecznej, jak: frustracja, nieuzasadniona agresja, powielanie wzorów patologicznych i destrukcyjnych,
- uzależnienie od rzeczywistości wirtualnej, internetu, gier komputerowych,
- dysfunkcje neurologiczne, jak padaczka ekranowa czy nerwice.

Media, a szczególnie nowe media, takie jak komputer czy internet, stały się bardziej rzeczywistością niż możliwością szkoły XXI w. Dają nauczycielowi szeroki wachlarz możliwości pracy, m.in. swobodnego doboru formy pracy, dostosowania przekazu do możliwości percepcyjnych dziecka, integrowania różnych obszarów edukacyjnych. Dzięki swojej integralności przyczyniają się do efektywniejszego kształcenia dzieci na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Niestety nieprawidłowe korzystanie z mediów oraz brak elementarnej wiedzy dotyczącej ich wykorzystania może się przyczynić do powstawania licznych zagrożeń mających destrukcyjny wpływ na młodego odbiorcę. Dlatego istotna jest obecnie właściwa edukacja medialna, która powinna się rozpocząć już na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Jej „głównym celem powinno być przygotowanie uczniów do korzystania ze wszystkich rodzajów mediów, odbioru komunikatów medialnych oraz posługiwania się mediami jako narzędziami pracy intelektualnej” (Szkudlarek, 1999, s. 21).

Przed nauczycielem stawia się nowe wymagające zadanie, aby poprzez systematyczną i dobrze zaplanowaną pracę dydaktyczno-wychowawczą przygotował uczniów do samodzielnego i racjonalnego korzystania z mediów, a także kształtował postawę krytycznego i świadomego odbioru treści przekazywanych za pośrednictwem mediów (Osmańska-Furmanek, Furmanek, 2006, s. 299).

Literatura

- Basaj, H., Borowiecka, A., Borowiecki, M., Boryczka, B., Gregorczyk, G., Janczak, D., Jochemczyk, W., Olędzka, K., Pawlik, M., Rudnicka, I., Samulska, A., Wierzbicki, J.A., Wierzbicki, J. (2009). *Wykorzystanie nowoczesnych technologii na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Podręcznik dla nauczyciela*. Warszawa: Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów.
- Bednarek, J. (2006). *Multimedia w kształceniu*. Warszawa: PWN.
- Hassa, A. (1998). Komputer jako środek dydaktyczny w edukacji wczesnoszkolnej. *Komputer w Szkole*, 1, 88–94.
- Illicka, R. (2006). Wpływ środowiska pozaszkolnego. *Edukacja i Dialog*, 1, 37–42.
- Izdebska, J. (2005). Multimedia zagrażające współczesnemu dziecku. W: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa* (s. 105–113). Białystok: Trans Humana.
- Juszczyk-Rygałło, J. (2013). Multimedia w procesie kształcenia wczesnoszkolnego. W: J. Kancir (red.), *Aktualne otázky prírodovedno-technických predmetov a prierezových tém v primárnej edukácii* (s. 80–90). Prešov.
- Osmańska-Furmanek, W., Furmanek, M. (2006). Pedagogika mediów. W: B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki*. T. 3. *Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej* (s. 295–312). Gdańsk: GWP.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30.05.2014 zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz.U. poz. 803.
- Szkudlarek, T. (1999). *Media. Szkic z filozofii i pedagogiki dystansu*. Kraków: Impuls.
- Tanaś, M. (1993). Medyczne skutki uboczne kształcenia wspomagane komputerowo. *Toruńskie Studia Dydaktyczne*, 3, 127–132.
- Wallace, P. (2005). *Psychologia Internetu*. Poznań: Rebis.